

MASOFAVIY TA'LIM SHAROITIDA INGLIZ TILINI SAMARALI O'QITISH: YETAKCHI TAMOYILLAR VA AMALIY KO'NIKMALAR

Ismoilov Javohir Alisher o'g'li

Toshkent kimyo-texnologiya instituti, Tillar kafedrasida assistenti

E-mail: javohir19980206@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20108573>

Annotatsiya: Ushbu maqolada masofaviy ta'lim sharoitida ingliz tilini samarali o'qitish metodlari, zamonaviy pedagogik yondashuvlar hamda raqamli texnologiyalarning o'rni tahlil qilinadi. Shuningdek, talabalarning til o'rganish motivatsiyasini oshirish va interaktiv muhit yaratish usullari yoritiladi.

Kalit so'zlar: masofaviy ta'lim, ingliz tili, interaktiv metodlar, raqamli texnologiyalar, kommunikativ yondashuv, blended learning

ЭФФЕКТИВНОЕ ПРЕПОДАВАНИЕ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА В УСЛОВИЯХ ДИСТАНЦИОННОГО ОБУЧЕНИЯ: ВЕДУЩИЕ ПРИНЦИПЫ И ПРАКТИЧЕСКИЕ НАВЫКИ

Исмоилов Жавохир Алишер угли

Ташкентский химико-технологический институт, ассистент кафедры языков

E-mail: javohir19980206@gmail.com

Аннотация: В статье анализируются эффективные методы преподавания английского языка в условиях дистанционного обучения, роль современных педагогических подходов и цифровых технологий. Также освещаются способы повышения мотивации студентов к изучению языка и создания интерактивной образовательной среды.

Ключевые слова: дистанционное обучение, английский язык, интерактивные методы, цифровые технологии, коммуникативный подход, смешанное обучение

EFFECTIVE TEACHING OF ENGLISH IN DISTANCE LEARNING CONDITIONS: LEADING PRINCIPLES AND PRACTICAL SKILLS

Ismoilov Javohir Alisher ugli

Tashkent Institute of Chemical Technology, Assistant of the Department of Languages

E-mail: javohir19980206@gmail.com

Abstract: This article analyzes effective methods of teaching English in a distance learning environment, as well as the role of modern pedagogical approaches and digital technologies. It also highlights ways to enhance students' motivation in language learning and to create an interactive learning environment.

Keywords: distance learning, English language, interactive methods, digital technologies, communicative approach, blended learning

KIRISH

Dunyo miqyosida axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining misli ko'rilmagan sur'atlarda rivoj topishi ta'lim sohasining deyarli barcha jabhalarida tub siljishlarni yuzaga keltirdi. Raqamli inqilob nafaqat o'quv materiallarining shaklini o'zgartirdi, balki butun pedagogik jarayonning tuzilishi va o'qituvchi-talaba munosabatlarining mohiyatiga ta'sir ko'rsatdi. Mazkur o'zgarishlarning eng yorqin ko'rinishlaridan biri bu – masofaviy ta'lim modelining misli ko'rilmagan darajada ommalashuvidir. Ilgari yordamchi yoki qo'shimcha vosita sifatida qaralgan

ushbu format endilikda to'laqonli, mustaqil ta'lim muhiti darajasiga ko'tarildi. Ayniqsa, xorijiy tillarni, xususan, xalqaro muloqot tili bo'lgan ingliz tilini o'rgatish jarayonida masofaviy ta'lim o'ziga xos imkoniyatlar va shu bilan birga murakkab muammolarni yuzaga keltirdi. Masofaviy muloqot tabiatiga ko'ra, o'qituvchi va o'quvchi bir makonda emas, balki ekran orqali bog'lanadi. Bu holat an'anaviy sinfda odatiy bo'lgan spontan muloqot, imo-ishoralarning to'laqonli uzatilishi va tezkor hissiy qayta aloqaga ma'lum cheklovlar qo'yadi. Binobarin, ingliz tilini masofadan samarali o'qitish an'anaviy metodlarni ko'r-ko'rona nusxalash orqali emas, balki innovatsion, interfaol va aynan raqamli muhitga moslashtirilgan metodik yondashuvlarni talab etadi. Ushbu maqolada ana shu zaruriyatdan kelib chiqib, ingliz tili o'qitish amaliyotida eng yuqori natija berayotgan zamonaviy metod va strategiyalar tahlil qilinadi.

MATERIALLAR VA METODLAR

Kommunikativ yondashuvning ahamiyati: Masofaviy ta'lim sharoitida ingliz tilini o'qitishda kommunikativ yondashuv eng samarali metodologik asoslardan biri sifatida e'tirof etilmoqda. Ushbu yondashuvning asosiy maqsadi – talabalarda faqat grammatik jihatdan to'g'ri gap tuzish ko'nikmasini emas, balki real hayotiy vaziyatlarda tildan erkin va o'rinli foydalana olish qobiliyatini, ya'ni kommunikativ kompetensiyani shakllantirishdir. Bu kompetensiya o'z ichiga grammatik, sotsiolingvistik, diskursiv va strategik komponentlarni oladi (Canale & Swain, 1980). Boshqacha aytganda, talaba nafaqat nima deyishni, balki qanday, qachon va kimga aytishni ham o'zlashtirishi lozim. Masofaviy formatda bu maqsadga erishish uchun onlayn platformalar orqali tashkil etilgan interfaol muhokamalar, video konferensiyalar va guruhli suhbatlar muhim ahamiyat kasb etadi. Chunki aynan shu formatdagi mashg'ulotlar talabalarning og'zaki nutqini rivojlantirishga, ularni spontan muloqotga jalb qilishga va tilga bo'lgan ishonchni mustahkamlashga xizmat qiladi.

Masofaviy ta'limning interfaollik darajasi past bo'lgan bir tomonlama ma'ruza shakli ko'pincha talabalarning passiv tinglovchiga aylanib qolishiga olib keladi. Kommunikativ yondashuv esa bu muammoni sinxron muloqot imkoniyatlaridan faol foydalanish orqali hal etadi. Xususan, Zoom, Microsoft Teams yoki Google Meet kabi platformalarda mavjud bo'lgan "kichik guruh xonalari" (breakout rooms) funksiyasi bu borada beqiyos amaliy ahamiyatga ega. Ushbu texnologik yechim o'qituvchiga butun sinfni 3-4 kishidan iborat kichik jamoalarga avtomatik tarzda bo'lib yuborish imkonini beradi. Natijada, an'anaviy katta sinfda ko'pincha chetda qolib ketadigan yoki uyatchanligi sababli kam gapiradigan talabalar kichik guruh ichida ancha erkin muloqotga kirisha boshlaydi. Har bir talabaga navbatma-navbat so'zlash, o'z fikrini himoya qilish, sherigining argumentiga qarshi javob qaytarish yoki birgalikda biror muammo yechimi ustida ishlash imkoniyati yaratiladi. Bu esa til o'rganishning "muloqot orqali o'rganish" (learning through interaction) tamoyilini amalda to'liq ro'yobga chiqaradi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatmoqdaki, masofaviy muhitda kichik guruhlarda ishlash talabalarning nafaqat til ko'nikmalarini, balki ularning o'quv motivatsiyasini ham sezilarli darajada oshiradi. Masalan, Vurdien (2019) tomonidan olib borilgan tadqiqot natijalariga ko'ra, "breakout rooms" orqali muntazam tashkil etilgan kommunikativ topshiriqlar talabalarning gapirishga bo'lgan xavotirini kamaytirgan va ularning ravon so'zlash darajasiga ijobiy ta'sir ko'rsatgan. Shuningdek, ushbu guruhlarda o'qituvchi bir xonadan ikkinchisiga o'tib, har bir guruhning muhokamasini kuzatishi va kerak bo'lganda yo'naltiruvchi fikr berishi mumkin. Bu esa individual yondashuvni ta'minlash bilan birga, o'qituvchining sinfdagi nazorat funksiyasini ham saqlab qoladi. Kommunikativ mashg'ulotlar davomida talabalar ma'lumot almashish (information gap), fikr almashish (opinion gap) yoki muammoli vaziyatlarni hal qilish (problem-solving tasks) kabi aniq kommunikativ

maqsadga ega topshiriqlarni bajaradilar. Bunday topshiriqlar tilni mexanik tarzda takrorlashdan ko'ra, uni ongli va ijodiy qo'llashni taqozo etadi, bu esa o'zlashtirilgan bilimlarning uzoq muddatli xotirada mustahkam o'rinishiga zamin yaratadi. Masofaviy ta'limda talabalarni darsga jalb qilish eng katta muammolardan biridir. Shu sababli interaktiv metodlardan foydalanish muhim ahamiyatga ega. Quyidagi metodlar ayniqsa samarali hisoblanadi: Quiz va testlar – bilimni mustahkamlash va nazorat qilish uchun; Gamification (o'yinlashtirish) – darsni qiziqarli qilish uchun; Role-play (rol o'ynash) – real vaziyatlarni modellashtirish uchun. Masalan, talabalar turli rollarni bajarib, ingliz tilida muloqot qilish orqali o'z nutqini tabiiy ravishda rivojlantiradi.

NATIJARLAR

Blended learning (aralash ta'lim) yondashuvi: Blended learning, ya'ni aralash ta'lim modeli – bu an'anaviy sinf darslari va masofaviy ta'lim elementlarini yagona pedagogik tizimga birlashtirgan integrativ yondashuvdir. Ushbu metodning asosiy afzalligi shundaki, u har ikki formatning eng kuchli tomonlarini o'zida jamlaydi. An'anaviy ta'limning bevosita shaxsiy muloqot imkoniyatlari, o'qituvchi nazorati va ijtimoiylashuv kabi jihatlari masofaviy ta'limning moslashuvchanligi, resurslarga boyligi va talabaga mustaqil o'rganish erkinligini beruvchi xususiyatlari bilan uyg'unlashadi. Mazkur yondashuv ayniqsa so'nggi yillarda, raqamli texnologiyalarning ta'lim tizimiga chuqur kirib borishi natijasida keng ommalashdi va tadqiqotchilar tomonidan XXI asr ta'limining eng istiqbolli modellaridan biri sifatida baholanmoqda (Garrison & Vaughan, 2008).

Blended learning modelining samaradorligi uning moslashuvchan tuzilishi bilan izohlanadi. Ushbu yondashuv talabalarga nazariy materialni mustaqil o'zlashtirish hamda o'qituvchi bilan real vaqt rejimida interfaol ishlash imkoniyatini bir vaqtning o'zida taqdim etadi. Amaliyotda bu jarayon quyidagicha kechadi: talabalar darsliklar, oldindan yozib qo'yilgan video-ma'ruzalar, elektron resurslar va interfaol modullar orqali yangi mavzuning nazariy asoslarini mustaqil o'rganadilar. Bu bosqich ularning o'z tezligida, istalgan vaqtda va qulay sharoitda bilim olishlariga imkon beradi. So'ngra, onlayn yoki an'anaviy sinf darslarida ular bevosita o'qituvchi rahbarligida amaliy mashg'ulotlar, muhokamalar, guruhli loyihalar va rolli o'yinlar bilan shug'ullanadilar. Bu ikki bosqichning uyg'unligi o'quv vaqtini sezilarli darajada samarali taqsimlash imkonini yaratadi. Masalan, dars vaqti passiv ma'ruza tinglashga emas, balki eng qimmatli manba bo'lgan o'qituvchi bilan jonli muloqot va bilimlarni amaliyotda qo'llashga sarflanadi. Ta'lim nazariyasida bu qarash "teskari sinf" (flipped classroom) nomi bilan mashhur bo'lib, blended learningning eng ko'p qo'llaniladigan shakllaridan biri hisoblanadi.

Tadqiqotlar blended learningning an'anaviy yoki butunlay onlayn ta'lim modellariga nisbatan qator ustunliklarga ega ekanligini ko'rsatmoqda. Masalan, AQSh Ta'lim Departamenti tomonidan moliyalashtirilgan keng ko'lamli meta-tahlil natijalariga ko'ra, aralash ta'lim modelida tahsil olgan talabalar an'anaviy sinfda o'qigan tengdoshlariga qaraganda yuqoriroq o'quv natijalarini qayd etgan (Means et al., 2010). Ayniqsa, xorijiy tillarni o'qitishda bu modelning samarasi yaqqol namoyon bo'ladi, chunki u talabalarga mustaqil holda lug'at va grammatikani o'zlashtirish, dars vaqtida esa tilni amaliy muloqot sharoitida qo'llash imkonini beradi. Shuningdek, blended learning talabalarining o'z o'quv jarayoni ustidan nazoratini kuchaytiradi, bu esa mas'uliyat hissi va ichki motivatsiyaning oshishiga olib keladi. Shu bilan birga, bu model o'qituvchiga har bir talabaning individual rivojlanish trayektoriyasini kuzatish va zarur hollarda o'z vaqtida qo'shimcha qayta aloqa berish imkonini taqdim etadi. Blended learningni muvaffaqiyatli amalga oshirish uchun aniq pedagogik strategiya va sifatli raqamli kontent zarur. O'qituvchi shunchaki materiallarni onlayn platformaga yuklab qo'yish bilan cheklanmasligi, balki

sinxron va asinxron mashg'ulotlar o'rtasidagi mantiqiy bog'liqlikni ta'minlashi lozim. Har bir mustaqil topshiriq keyingi sinf muhokamasi uchun zamin yaratishi, har bir amaliy mashg'ulot esa oldingi mustaqil o'rganish natijalarini mustahkamlashi kerak. LMS (Learning Management System) platformalari, xususan Moodle, Canvas yoki Google Classroom kabi tizimlar bu jarayonni markazlashtirilgan holda boshqarish uchun zarur texnologik infratuzilmani taqdim etadi. Xulosa qilib aytganda, blended learning – bu shunchaki ikki xil formatning mexanik aralashmasi emas, balki ehtiyotkorlik bilan loyihalashtirilgan, o'quvchi ehtiyojlariga moslashtirilgan va yuqori natijadorlikka ega bo'lgan zamonaviy ta'lim konsepsiyasidir. Uning muvaffaqiyati esa texnologiyalar bilan pedagogikaning mutanosib uyg'unligiga bevosita bog'liqdir.

MUHOKAMA

Talabalarning motivatsiyasini oshirish: Masofaviy ta'lim sharoitida talabalar motivatsiyasining pasayishi keng tarqalgan muammo bo'lib, bu holat ayniqsa uzoq muddatli onlayn kurslarda yaqqol namoyon bo'ladi. Buning asosiy sabablari qatoriga ijtimoiy izolyatsiya hissi, bevosita nazoratning sustlashuvi, ekran ortida diqqatni jamlashdagi qiyinchiliklar hamda an'anaviy sinfdagi raqobat va hamkorlik muhitining yetishmasligi kiradi. Shu sababli, masofaviy ingliz tili mashg'ulotlarida o'qituvchi motivatsiyani sun'iy ravishda qo'llab-quvvatlovchi maxsus strategiyalardan foydalanishi zarur.

Birinci navbatda, puxta o'ylangan rag'batlantirish tizimini joriy etish talab etiladi. Bu tizim shunchaki baho qo'yishdan iborat bo'lmay, balki yutuqlarni e'tirof etish, rivojlanish dinamikasini ko'rsatib borish va virtual nishonlar (badges), ball to'plash yoki reyting jadvallari kabi o'yinlashtirish elementlarini o'z ichiga olishi lozim. Tadqiqotlar ko'rsatadiki, bunday tashqi rag'batlantirish vositalari, ayniqsa, ichki motivatsiyasi hali shakllanib ulgurmagan talabalar uchun kuchli turtki bo'lib xizmat qiladi va ularning muntazam shug'ullanish ehtimolini oshiradi.

Ikkinchi muhim omil – bu individual yondashuvni qo'llashdir. Masofaviy ta'lim platformalari har bir talabaning o'zlashtirish sur'ati, qiyinchilik tug'dirayotgan mavzulari va afzal ko'rgan ta'lim uslubi haqida boy ma'lumotlar to'plash imkonini beradi. O'qituvchi ushbu ma'lumotlarga tayanib, topshiriqlarni moslashtirishi, qo'shimcha materiallarni manzilli tavsiya etishi va shaxsiylashtirilgan qayta aloqa berishi orqali talabaning o'quv jarayoniga bo'lgan daxldorlik hissini kuchaytiradi. O'z ehtiyojlariga moslashtirilgan ta'lim olayotgan talaba esa o'ziga nisbatan befarq emasligini his qilib, mas'uliyati va qiziqishi ortadi.

Uchinchidan, o'quv materiallarining mazmuni motivatsiyada hal qiluvchi rol o'ynaydi. O'qituvchi qiziqarli va dolzarb mavzularni tanlashga alohida e'tibor qaratishi kerak. Talabalarning yoshi, kasbiy qiziqishlari va hayotiy maqsadlariga mos mavzular – masalan, zamonaviy texnologiyalar, ijtimoiy muammolar, madaniyatlararo muloqot yoki kasbiy o'sish kabi yo'nalishlar – ularning til o'rganishga bo'lgan ishtiyoqini oshiradi. Mazmunan boy va shaxsan ahamiyatli bo'lgan materiallar bilan ishlash jarayonida talaba tilni shunchaki o'rganish obyekti sifatida emas, balki o'ziga kerakli ma'lumotlarga erishish vositasi sifatida qabul qila boshlaydi.

Yuqoridagi usullarning uyg'un qo'llanishi natijasida motivatsiyasi yuqori bo'lgan talabalar shakllanadi. Motivatsion darajasi baland talabalar esa til materialini nafaqat tezroq, balki ancha samaraliroq o'zlashtiradi. Chunki motivatsiya diqqatni jamlashni yaxshilaydi, qiyinchiliklarga qarshi bardoshni oshiradi va til ko'nikmalarini real muloqot sharoitlariga ko'chirish jarayonini jadallashtiradi. Shu sababli, masofaviy ta'limda motivatsion omillarni e'tibordan chetda qoldirmaslik – pedagogik muvaffaqiyatning garovi hisoblanadi.

XULOSA

Yuqorida tahlil qilingan jihatlar shuni yaqqol ko'rsatadiki, masofaviy sharoitda ingliz tilini samarali o'qitish bir-biri bilan chambarchas bog'liq bo'lgan uch asosiy omilga tayanadi: kommunikativ yondashuv, blended learning modeli va maqsadli motivatsion strategiyalar. Kommunikativ yondashuv talabalarning real hayotiy muloqotga tayyor bo'lishini ta'minlasa, blended learning bu muloqotni mustaqil nazariy tayyorgarlik bilan mustahkamlab, o'quv vaqtdan unumli foydalanish imkonini yaratadi. Biroq bu ikki omilning o'zi yetarli emas – talabalarning masofaviy muhitda pasayishi mumkin bo'lgan motivatsiyasini rag'batlantirish tizimlari, shaxsiylashtirilgan yondashuv va dolzarb mavzular orqali qo'llab-quvvatlash lozim. Aynan shu uch omil – kommunikativ faollik, moslashuvchan o'quv muhiti va barqaror ichki turtki – o'zaro uyg'unlashganda masofaviy ingliz tili ta'limining yuqori samaradorligi ta'minlanadi. Shu bois, zamonaviy pedagoglar ushbu yo'nalishlarni alohida emas, balki yaxlit tizim sifatida qo'llashlari orqali talabalarning til o'zlashtirish sifatini yangi bosqichga ko'tarishlari mumkin bo'ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. British Council. Teaching English Online: Professional Development Resources.
2. Cambridge University Press. Digital Tools for Language Teaching.
3. Graham Stanley. Language Learning with Technology. Cambridge University Press, 2013.
4. H. Douglas Brown. Teaching by Principles: An Interactive Approach to Language Pedagogy. Pearson Education, 2007.
5. Jack C. Richards. Communicative Language Teaching Today. Cambridge University Press, 2006.
6. Jeremy Harmer. How to Teach English. Longman, 2007.
7. Michael Thomas, Hayo Reinders. Task-Based Language Learning and Teaching with Technology. Bloomsbury Publishing, 2010.
8. Ministry of Higher and Secondary Specialized Education of Uzbekistan. Masofaviy ta'limni rivojlantirish konsepsiyasi. Toshkent, 2021.
9. Nicky Hockly. Blended Learning in English Language Teaching. British Council, 2018.
10. UNESCO. Distance Learning Strategies in Response to COVID-19 School Closures.